

Az olvasó a leglényegesebb...

Beszélgetés Zircz Péterrel, az Országos Széchényi Könyvtár nyugalmába vonult főigazgató-helyettesével

1984. július 1-ével Zircz Péter, az Országos Széchényi Könyvtár helyettes főigazgatója nyugállományba vonult. Még nem töltötte be 57. évét. Betegsége kényszerítette fontos posztjának elhagyására. Érthető elkeseredése, hogy teljes szívvel vállalt, az utóbbi években legfontosabbnak tartott feladatát — a nemzeti könyvtár felköltöztetését a budai várba — nem tudta végrehajtani. A „normális” nyugállományba menetel is számvetésre sarkallja az embereket, hát még az ilyen váratlan, kényszerű távozás.

Azért kerestük fel kérdéseinkkel, mert reméltük, hogy élete fordulóinak, könyvtárospályájának felidézésével fontos dolgokról mond megszívlelendő gondolatokat.

— 1977-ben, amikor Zircz Péter főigazgató-helyettesként az Országos Széchényi Könyvtárba került, az OSZK Híradóban megjelent önéletrajzában elmondta, hogy az OSZK-ba jövetelét pályája utolsó kalandjának szánja. Sajnos, ez a kaland meglehetősen rövidre szabott volt.

— Könyvtári működésem valóban rövidebbnek bizonyult a vártnál. Ez nemcsak az időtartam rövidege miatt fájdalmas, hanem azért is, mert csupán töredékesen végezhettem el mindazt, amit szerettem volna. Egész életemre, pályámra rányomta bélyegét, hogy mindig akkor hagytam abba — önként vagy kényszerből — valamit, amikor épp a legizgalmasabb és talán a legeredményesebb lett volna. Így jártam a Széchényi Könyvtárban is.

— Szóba került a múlt, sok próbálkozásod, amit, szavaid szerint, nem tudtál a végéig vinni. Légy szíves ezzel a rendhagyónak minősített életúttal közelebből is megismertetni minket. Tudom, hogy Pozsonyból indultál el, és kora ifjúságodban már súlyos gondokkal kellett megküzdened: nemcsak a saját, hanem nemzedéked és nemzedet gondjaival is.

— Az én generációm tagjainál talán az a rendhagyó, ha valakinek nem rendhagyó az életútja. Az enyém valóban kacskaringós volt, hiszen Pozsonyban születtem, ott végeztem iskoláimat egészen az érettségiig. Közvetlenül az érettségi után ért a felszabadulás, amellyel párhuzamosan Csehszlovákiában a csehszlovák polgári közigazgatás helyreállítása és a közismert magyarellenes intézkedések jártak. Ez annyira sújtott, hogy — átmenetileg legalábbis — a továbbtanulás lehetőségétől is megfosztott volna. Ezért néhány hónapos paraszti és egyéb fizikai munka után átmenekültem Magyarországra és itt próbáltam folytatni tanulmányaimat. Persze ez sem ment egészen könnyen. Sok mindenbe belekaptam, először orvosnak, aztán jogásznak tanultam. Az utóbbiból el is végeztem három évet, akkor abbahagytam, mert megsértődtem.

— Min sértőtől meg?

— Egyik vizsgám alkalmával jeles új professzorom megjegyezte: munkásszarmazású hallgató nem állíthat olyasmit, hogy nem tudta, milyen könyvből kellett volna felkészülnie.

Nekem, sajnos, ezt kellett mondanom, mert teljesen mezei jogász voltam (így hívták azokat a diákokat, akik csak a vizsgára jártak be), méghozzá vidéken élő. Közben dolgoztam is, már 1947 óta a Magyar Áttelepítési Kormánybiztosság alkalmazottjaként tevékenykedtem. Több éven át vidéken részt vettem a magyar — csehszlovák lakosságcsere-egyezmény végrehajtásában, ezen belül a szlovákok áttelepítésében. Nem bosszúból, hanem mert ebből éltem. Tulajdonképpen azért kerültem oda, mert tudtam szlovácul.

— *Miután ez a kormánybiztosság megszűnt létezni, rögtön a könyvtár következett, vagy volt még itt is egy vargabetű?*

— Könyvtárosnak senki sem születik, én sem, és akkoriban általában mindenkit csak a véletlen vagy a szükség hajtott a könyvtárba. Valóban volt még egy kitérő. Előbb az Építésügyi Minisztériumba kerültem, annak tervgazdasági osztályára. Az ottani teendőkhöz természetesen nem értettem. Nemi konfliktusok után a minisztérium akkor megalakult dokumentációs osztályára osztottak be. Tulajdonképpen ott kezdtem dokumentációval, információval és könyvtárüggyel foglalkozni. A Rákosi-korszak idején, amikor erre mód kínálkozott, sürgősen otthagytam a minisztériumot, és az Építéstudományi Intézetbe mentem dolgozni hasonló munkakörbe. Onnan viszont kiemelték, áthelyezték az akkor alakult Építőanyagipari Minisztériumba, ahol ugyanezen munkák mellett még kiadási ügyekkel is foglalkoztam. Később megszűnt ez a minisztérium, összevonták az Építésügyivel, így megint visszakerültem az Építésügyi Minisztériumba. Tulajdonképpen ugyanazokban a munkakörökben dolgoztam 1957 elejéig, amikor is megalakult — elsőként Magyarországon — egy félig-meddig dokumentációs-információs vállalat. Hadd dicsekedjem el vele, hogy létrehozásában meglehetősen nagy részem volt, én tettem a javaslatot, amelynek alapján az akkori miniszter, Apró Antal elrendelte a vállalat létrehozását. Ennél a vállalatnál, az Építésügyi Minisztérium Dokumentációs és Nyomtatványellátó Vállalatánál dolgoztam az 1960-as évek elejéig, amikor — megunván az ottani személyi konfliktusokat, és mert nem volt lakásunk (meg egyéb családi okok miatt) — leköltöztünk Miskolcra. Az ottani egyetemi könyvtár igazgatóhelyettese lettem.

— *Bár első írásod még az előző munkahelyeden végzett tevékenységeddel kapcsolatban jelent meg A könyvtáros 1960. júliusi számában, úgy*

érezem, igazán a miskolci egyetemi könyvtár igazgatóhelyetteseként kerültél bele a könyvtárügy vérkeringésének központi áramába.

— Igen. Tulajdonképpen mindig is boszszantott, hogy a könyvtárügy periferiáján voltam. Ezért tudom máig is nagyon jól megérteni a vállalati műszaki könyvtárosokat, akik annyira szeretnék közelebb kerülni a központhoz. Teljesen igazad van, hogy a könyvtárügy vérkeringésébe jőszerivel csak olyan könyvtárból lehet bekapcsolódni, amely vagy közművelődési könyvtár, vagy amely közvetlenül a Művelődési Minisztérium felügyelete alá tartozik. A többi mind egy kissé a perifériára szorul, bármilyen nagy könyvtárról legyen is szó.

Miskolci tartózkodásom — legalábbis a magam számára — azért is fontos, mert kóstolót kaptam az úgynevezett „vidék” életéből. Utálok a vidék szót, és azt is utálok, ha valaki azt mondja, hogy „lemegyek” vidékre. Ottani életem mindenestre jól tájékozottat arról, hogy milyen is Magyarország Budapesten kívül. Olyan tapasztalatokat szerzett az ember, amelyek máig is értékesek. Például azért is, mert könyvtárosi működésem mellett bekapcsolódhattam az ottani irodalmi-kulturális folyóirat, a *Napjaink* szerkesztésébe, munkájába. A mindenese lettem a *Napjainknak*, írtam mindent, a színházi kritikától kezdve a szociográfiáig, mert hiszen egy egész rovatot kellett megtöltenem, és nem mindig volt rá vállalkozó. Próbálkoztam műfordítással is, cseh, lengyel és orosz nyelvből. A könyvtárosi munkában a lényeges a könyvtár korszerűsítése volt, a dokumentációs-információs munka meghonosítása, és hát az új épület programtervének előkészítése. Megérni már nem tudtam az új épület megépítését, mert mielőtt hozzáláttak volna az építkezéshez, elhagytam — elhagytuk — feleségemmel együtt Miskolcot, és visszaköltöztünk Budapestre.

— *Egyszer tehát már megérted, hogy a Kánaán határánál elkanyarodtál, és nem jutottál be az Ígért Földjére. Ebben az esetben az új, szép egyetemi könyvtárba. Úgy látszik, hogy ez most nagyobb méretekben megismétlődik itt, Budapesten, a Széchényi Könyvtárban is. De mielőtt még erről beszélne, szeretném megkérdezni, hogy Miskolcon, ahol igen jó gárda alakult ki a könyvtárban, mit sikerült elérnetek, ami akkor tán a többi műszaki egyetemi könyvtár számára is példa és iránymutatás lehetett?*

— Egy kissé a modern könyvtári nagyüzem modelljét alapoztuk meg. Nagy szavak ezek, de

hát voltaképpen tényleg erről volt szó. Meglehetősen hagyományos, de — nem akarom bántani a korábbi könyvtárvezetőt, mert hiszen testi-lelki jóbarátom volt Uhlmann Aladár — kissé poros könyvtárvezetési módszereket váltottunk fel újakkal. Természetesen nem mondhatom, hogy én voltam egyedül, munkatársaink, elsősorban *Zsidai Jóska*, az igazgató és a tragikusan elhunyt *B. Nagy Ernő* volt az, aki ebből vállalta az oroszlanrészt. Az olvasószolgálat korszerűsítése volt egyebek között a lényeges, és ismétlem, volt egy kezdetleges, de nyomokban mégis fellelhető információs-dokumentációs munka. De talán még lényegesebb a friss szemlélet: a szolgálat hangsúlyozása, a szolgáltatási készség. És ez az egyetemen belül olyan döntő, mint a közművelődési könyvtárnak a maga településén belül.

— *A hetvenes évek elején tehát újra visszakerültél Budapestre, mégpedig a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárügyi osztályára, ahol számos feladat várt rád.*

— Ez is kalandos dolog volt, mert az igazat megvallva, semmiképpen nem akartam a minisztériumba menni, hiszen dolgoztam én már korábban minisztériumban és torkig voltam a „miniszteriális” munkával. A Természettudományi Múzeum könyvtárába akartam kerülni, tárgyaltam is az ottaniakkal, de ez a megegyezés — nem is emlékszem, milyen okból — kútba esett. Jobb híján vállalkoztam arra, hogy a minisztériumba szegődjem, amit, most már megvallhatom, annak idején igen sokszor megbántam. Nyolc évig dolgoztam ott, és ez idő alatt szinte szakadatlanul el akartam menni, csak soha nem sikerült.

— *Valóban nem volt nagy gyönyörűség a minisztériumban dolgozni egy olyan vajúdo és sok gonddal terhes korszakban, mint amilyen a het-*

venes évek időszaka volt. Ambár épp ekkortájt igen sok új kezdeményezés, jobbra, újra való törekvés indult meg, és az elején úgy látszott, hogy ehhez a kellő pénzügyi fedezet is rendelkezésre fog állni. Ekkor volt például a III. országos könyvtárügyi konferencia is, amelyen sok olyan elképzelést sikerült megszelleztetni, illetve elfogadtatni, amely azóta is megvalósításra vár. Te, aki alaposan kivetted részed ennek a konferenciának az előkészítéséből, lebonyolításából, erről bővebben szólhatnál!

— Az igazságnak tartozom azzal, hogy megvalljam: azért nem volt érdektelen a minisztériumi munka, sok mindenbe belelátott az ember, és sok mindent másképp látott, mint „alulról”. Hozzá kell még tennem azt is, hogy talán ez volt a könyvtárügyi osztály aranykora. Nem azért, mert én ott voltam, hanem azért, mert sok tehetséges ember dolgozott az osztályon, meg jóval nagyobb volt a létszáma is, mint napjainkban. Tehát erős, ütőképes gárda még az egész minisztérium viszonylatában is. Ez a csapat képes volt arra, hogy megrendezze az IFLA magyarországi közgyűlését, a hazai könyvtártörténet kiemelkedő eseményét. Előkészítette és lebonyolította a III. országos könyvtárügyi konferenciát, amelyet szerintem mindig jelentős eseményként tart majd számon a magyar könyvtárügy. Egyebek között azért, mert mindmáig korszerű alapelveket fogalmazott meg. És hát a hetvenes évek derekára, a hetvenes évek második felének időszakára esik a konferencián elhatározott új könyvtári alapjogszabályok — a könyvtárügyi törvényerejű rendeletek és végrehajtási utasításának — kidolgozása és kiadásra való előkészítése is.

Ezek voltak azok a nagyobb feladatok, amelyek a könyvtárügyi osztályra hárultak, ahol én kezdetben beosztott munkatársként, néhány év múltán pedig osztályvezető-helyettesként működtem. De számtalan apró segítségnyújtással a legkülönbébb könyvtárakat kézzelfoghatóan is támogattuk. Ez talán a minisztériumi operatív munka egyik legnagyobb lehetősége, és ebből mindannyian kivettük részünket.

Talán még arról lehetne beszélni, hogy akkortájt kezdődött az a tudatos fejlesztő munka a könyvtárügyben, amely elsősorban a Széchenyi Könyvtárra koncentrált, de azért segített néhány olyan egyetemi vagy egyéb könyvtáron is, ahol vállalkozóképes partnereket sikerült lelteni. Hogy csak egyet említsek, az azóta, sajnos, már nyugdíjba vonult *Kováts Zoltánt*, a Veszprémi Vegyipari Egyetem könyvtárának

igazgatóját, akiben kiváló partnerre találtunk, és aki jelentős minisztériumi anyagi támogatással elsőként Magyarországon meg tudta valósítani a külföldi mágnesszalagos adatbázisok hazai felhasználását.

— *Miután a minisztériumból eljöttél, olyan feladat megoldására kaptál megbízatást, amely megtisztelő, de ugyanakkor hallatlanul nehéz is: a Széchényi Könyvtár főigazgató-helyetteseként kezdedben összpontosult számos olyan szervezési, fejlesztési ügy, amelyik a nemzeti könyvtár további tevékenysége szempontjából alapvető fontosságú.*

— Pontosabban fogalmazva a Széchényi Könyvtár egyik főigazgató-helyettese lettem a kettő közül, és 1982 januárjáig hozzám csak a központi szolgáltatások ügyei, továbbá a fejlesztési programok tartoztak. Ezekben sikerült előrelépni, annak ellenére, hogy már nem a népgazdaság fejlődésének felszálló ágában, hanem — amint tapintatosan szoktuk mondani — a stagnálás időszakában voltunk, aminek meglehetősen súlyos anyagi következményei a Széchényi Könyvtárban is jelentkeztek, első sorban nyilván nem a rutinmunkában, a hagyományos működésben. Éppen a fejlesztést sújtotta leginkább a pénzihiány. Eredményről azért így is beszámolhatok. Ide sorolhatnám a számítógépesítés terén elért eredményeket, a számítógépes rendszerű Magyar Nemzeti Bibliográfia megvalósításának befejezését, tehát egy olyan nemzeti bibliográfia kiadását, amely voltaképpen, ha nagyolni akarnánk, azt mondhatnánk, hogy teljesen automatizálva készül. Megkezdtuk az erről a rendszerről nyújtható további származékszolgáltatások előkészítését, és működésem utolsó évében hozzákezdtek a külföldi folyóiratok központi katalógusának automatizálásához is. Ide tartozik még a számítógép-perifériák felújítása, egész pontosan egy intelligens terminál beszerzése, egy újabb terminál beszerzése — immár UNESCO-támogatással — és további perifériák beszerzésének az előkészítése. Ám az a baj, hogy tulajdonképpen mindenből kevés van, a feladatokhoz mérten sem a szellemi kapacitás, sem a gépek, sem a munkaerő nem elegendő ahhoz, hogy olyan ütemben fejlődjék a számítógépesítés, mint ahogy azt a szakma teljes joggal elvárná. Hozzá kell tenni azonban, hogy mindig „ellopkodott” pénzekből fejlesztettünk. Ide tartozik az is, hogy előtérbe került a budai várba költözés ügye, s a legutóbbi időszakban már minden erőt a beköltözés előkészítésére, a várbeli üzemelés megszervezésé-

re kellett fordítani. Ilyen értelemben még a fejlesztés is háttérbe szorult. De a fejlesztés programjához tartozik a törökbálinti tárolókönyvtár létrehozása is.

Arról szintén szólni kellene, hogy a fejlesztés igen tág fogalom. Ha úgy tetszik, ide sorolható a különféle, hagyományosnak számító központi szolgáltatások megújítása is. A szakirodalomban többször esett szó róluk is, ezért csak utalok néhányukra: folyóirat-repertórium, a könyvek központi címjegyzéke, a könyvtárközi kölcsönzés. Fontos eredmény, hogy befejeződött az ötvenes évek elején az OSZK-ba került — idegen tulajdonú — könyvanyag feldolgozása és lényegében véve a szétosztása is. Ilyen még a külföldi folyóiratok nemrégiben napvilágot látott központi lelőhelyjegyzékének első kötete, a Horthy-korszakban kiadott könyvek bibliográfiai feltárása során eddig kiadott három kötet. Megjelent a *Borsa Gedeon* nevével fémjelzett közös akadémiai — Széchényi könyvtári vállalkozás: a *Régi magyarországi nyomtatványok* című sorozat második kötete, és előkészítés alatt áll a harmadik kötet is. Persze, volna tennivaló még bőven, de hiányoznak hozzá az eszközök.

Úgy hiszem, a mai, nehezebbé váló gazdasági viszonyok között a költségvetésből gazdálkodó intézményeknek mind nagyobb gondot kellene fordítaniuk arra is, hogy pénzügyi nehézségeik enyhítésére maguk is szervezzenek különféle jövedelmező gazdasági vállalkozásokat. Ezt én elég régóta vallom, de most — tőlem függetlenül — ez már minisztériumi programmá is emelkedett, úgyhogy érdemes volna további lehetőségeit is kutatni. Az egyik ilyen megvalósult kis lehetőség az a könyvesbolt, amelyik a Könyvértékesítő Vállalat és a Széchényi Könyvtár közös fenntartásában nyitotta meg kapuit néhány hónappal ezelőtt, és amely a könyvtárak által nem igényelt fölőspéldányokat próbálja eladni. Úgy hírlík, eddig igen nagy sikerrel. Ilyen és hasonló vállalkozásokra gondolok, amelyek előtt tág tér nyílik. A próbálkozásokat nehezítik a jogszabályok, a különféle pénzügyi előírások, és meglehetősen nehéz dolog a szükséges engedélyek megszerzése is. A könyvesbolt engedélyeztetése például egy évig tartott.

— *Nyilvánvalóan vannak még bizonyos régi beidegződések, a legfelsőbb irányító szint és a cselekvő szint között elhelyezkedő szűrő rétegek bizony sokszor akadályozzák a modernnek, az újnak és nem utolsósorban a gazdaságosnak a kibontakozását. Térjünk rá azonban egy másik*

témára: a Széchényi Könyvtár várbeli új épületének ügyére. Amit ugyan talán ösztönösen kerültél ki, hiszen annak a rengeteg erőfeszítésnek, amit te és a nemzeti könyvtár vezetősége hosszú évek óta tett, nem mindig lett meg a kellő eredménye, s bizonyára sok olyan tapasztalatod felgyűlt, amit nem ártana a nyilvánosság elé tárni.

— Ezt az építkezést húszegynéhány évvel ezelőtt kezdték meg, ami már önmagában is hajmeresztő. Egy negyedszázada tervezett épület ennyi idő múltán funkcionális szempontból nyilvánvalóan már nem lehet a legkorszerűbb. Különösen akkor, ha — mint esetünkben is — egy műemléképület teljes átalakításáról van szó. Hiszen a Várban levő F-épület teljesen átalakult, úgyszólván csak a külső, határoló falai maradtak meg. Minden egyéb megváltozott, udvarát raktártornyokkal építették be, az épületbe új lépcső került. Mindez szükséges volt, hiszen az épület kiégett, de meg kellett tartani a határoló falakat és a még a Rákosi-korszakban épült belső lépcsőt, márpedig ez a két dolog funkcionálisan rendkívül kétségessé tette az épület értékét. Szerintem, bár belül helyenként kétségtelenül nagyon szép, de nem lesz a világ legjobb könyvtárépülete, sőt, az olvasók mozgása, közlekedése is közismerten igen nehézkesnek ígérkezik. Még nehezebb meggátolni azt, hogy az olvasók szétszéledjenek a könyvtárépületben, egészen a raktarakig. Ennek az épületnek az is a baja, hogy jóval kisebb létszámba tervezték a mai-nál. A tervezéskor a könyvtár létszáma a jelenleginek a fele volt, holott a további létszámbővülés az üzemeltetés és az ott levő, igen nagy olvasói terek kiszolgálása, ellenőrzése érdekében elkerülhetetlen. Lehet, hogy nagyon szép ez az épület, talán túl fényűző is. Ám előnyösebb lett volna egy funkcionálisan tökéletesebb, a kor ízlésének megfelelően egyszerűbb

épület, főként azonban kedvezőbb lett volna, ha a Széchényi Könyvtár jobban felszerelve tudott volna beköltözni az épületbe.

Egy kissé a magyar beruházásokra emlékeztet az épület: túl sok benne a márvány és kevés a gép. Gyakorlatilag azonban a következőkről van szó: amikor a Széchényi Könyvtár új épületét az ötvenes évek végén elkezdték tervezni, nem csupán új épületet vettek célba a könyvtárpolitikusok, hanem a könyvtár egészének megújulásáról, megújításáról volt szó. Ez szervezeti, felszerelési és szemléleti megújulást is kívánt volna. Mindebből — érzésem szerint — kevés valósult meg. Megrekedt a szervezeti megújulás, és nem haladt előre, sőt, mondhatnám, visszafejlődött a gépi ellátottság. A visszafejlődést úgy értem, hogy az egykor még korszerű gépek időközben nagyrészt elavultak, elhasználódtak, a könyvtár jelenlegi gépi felszereltsége, néhány gyorsmásoló kivételével, a gyengén fejlett országokét sem közelíti meg. Nincs sokszorosító üzem (ami van, az egy járási könyvtárának felel meg), nincs korszerűen felszerelt kötetstet; a viszonylag jól működő mikrofilm-laboratórium gépei elhasználódtak, bármelyik pillanatban felmondhatják a szolgálatot — és sorolhatnám tovább a hiányokat.

A szervezeti korszerűsítés nem történt meg, és ennek oka a könyvtáron belüli véleménymegosztás. Ez viszont jórészt szemléleti okokra vezethető vissza: a könyvtárban helyenként még mindig igen erős a konzervativizmus. Olyan konzervativizmusról beszélek, amely a könyvtár archiváló, megőrző funkcióját tartja elsődlegesnek szemben az olvasó kiszolgálásával.

— Az új épület közösségi terei nemcsak szépek, hanem tágasak is, és előreláthatólag bőségesen elegendők lesznek az olvasók számára. Viszont kérdéses, vajon az állományt és a dolgozókat el lehet-e megfelelően helyezni az új épületben?

— Kezdjük az emberekkel. Amikor a könyvtárat tervezni kezdték (hozzá kell tennem, hogy a tervdokumentáción soha nem engedtek lényegesen változtatni), Magyarországon a büro-rendszer volt divatos. Ennek megfelelően jó néhány osztály elhelyezését egy vagy két hatalmas terembe tervezték. Ezen, sajnos, nem lehet változtatni, bár szerintem előnytelen megoldás, ami még számos kellemtelenséget fog okozni. Ami az emberek elhelyezését illeti, egyes számítások szerint az előírt normánál még mindig több alapterület jut egy főre. Az elhelyezés ennek ellenére nem lesz

megfelelő, mert hiába állunk ilyen jól a normák tekintetében, egy-egy egységre külön-külön a szükségesnél vagy több, vagy kevesebb terület esik. Ez azt jelenti, hogy lesz olyan szervezeti egység, amely rendkívül tágas helyet kap, és lesz olyan, amelyik kénytelen lesz összeszorulni — épp az előbbiek miatt.

Azonkívül a helyiségek egy körgyűrű mentén helyezkednek el (amin a határoló falakat értem), és ebből befelé nyúlnak, úgyhogy a természetes világítás előnyében meglehetősen kevesen részesülnek majd, a dolgozók egy része állandóan mesterséges fény mellett lesz kénytelen dolgozni, mégpedig nemcsak a legalsó szinteken, hanem följebb is.

Az állomány elhelyezésére lényegében az ezredfordulóiig elegendő a hely, de csak azért, mert a tervezők minden zugot felhasználtak az állomány elhelyezésére; emiatt az állomány témérdek, viszonylag kis helyen szóródik szét, a nagy raktárakon kívül. Igaz, hogy ezeket a helyiségeket a teletlift-rendszer összeköti, de nem ez az eszményi megoldás.

— *Szó esett már szemléletbeli hibákról. Mit értesz pontosan a szemléleti konzervatívizmuson?*

— Hát amit virágnyelven elmondtam, azt most magyarul kimondom: lényegében arról van szó, hogy jó néhányan nem szeretik az olvasót. Vagy egész pontosan: jobban szeretik, jobban féltik a könyvet, mint kielégíteni igyekeznek az olvasók igényeit. A kettő természetesen sokszor kerül ellentmondásba, mert az olvasó gyakran valóban nem kiméli a könyvet, ellopja, megsemmisíti, lapokat tép ki belőle, vagy egyszerűen azzal árt a könyvnek, hogy használja. Ennek ellenére mégis az olvasó a lényegesebb, nem a könyv, hiszen nem egy elvont jövő érdekében, hanem a jövő embere érdekében történik a megőrzés. Tehát azt hiszem, hogy itt kellene nagy szemléleti fordulatot előidézni, és ez az óhaj elsősorban a Széchényi Könyvtár olvasószolgálatát érinti, amelyet modern közművelődési könyvtári szellemnek kellene áthatnia, és nem a XIX. századi elzárkózásnak, könyvmúzeumi szemléletnek. Persze a jelenleginél lelkiismeretesebben kell gondoskodni — és lehetőleg a korszerű lopásgátló berendezések, ipari tévélánc alkalmazásával — a megőrzésről is.

Az általam ismert tervek szerint minden 18. életévét betöltött magyar állampolgárt beengednek majd a könyvtár épületébe, és nemcsak beengedik, hanem ki is szolgálják. Az természetesen más kérdés, hogy mit kaphat a külön-

böző érdeklődésű, képzettségű olvasó a kezébe, mert vitatható, hogy egy 18. életévét éppen betöltött ifjú kezébe szabad-e valamelyik középkori kódexet odaadni.

— *Nyilvánvaló, hogy nem kell odaadni minden érdeklődőnek az Ómagyar Mária-síralmat tartalmazó kódexet, de a könyvtárnak gondoskodnia kell arról, hogy ha éppen az Ómagyar Mária-síralomra kíváncsi valaki, másolatban igenis megnézhesse, akár tanulmányozhassa is.*

— Igen, s ennek a módozatai adva volnának is, ha a könyvtár jobban élne a mikrofilm-másolatok kézbeadásának lehetőségével. Ez elvileg jórészt megoldott kérdés, megoldatlan viszont az, hogy az olvasók jórésze, ide sorolhatnám magamat is, nem szereti a mikrofilm-olvasást. Az ok nem annyira izlésbeli torzulásokban keresendő, hanem gépeink gyengeségében, abban, hogy a keresett oldalt automatikusan beállító mikrofilm-olvasó Magyarországon alig található, vagy talán egyáltalán nincs. Tulajdonképpen technikai gyengeségeinkre vezethető vissza ez is. Ezek között említhetném azt is, amin viszonylag kevés pénzzel utólag is lehetne valamit segíteni: máig sincs megoldva a mozgássérültek közlekedése a hatalmas könyvtáráépületen belül. Egyelőre megoldatlan az épület megközelítése is a tömegközlekedési eszközökkel, és nem történt gondoskodás az autók parkolásáról sem.

— *Tüллpve a nemzeti könyvtár keretein, szeretnélek arról faggatni, hogy az egész magyar könyvtárügy jelenlegi helyzetét és jövőbeni kibontakozását hogyan látod.*

— Nagyon borúlátóan. Rendkívül nagy a technikai elmaradottság: Ha a fejlettebb külföldhöz viszonyítjuk, akkor lemaradásunk 25 év a fejlett országokéhoz képest a gépek, a számítógépesítés és a fejlett könyvtári technológia terén. Az a baj, hogy a lemaradás évről évre növekszik, az olló szétnyílik. Folytathatnám azzal, hogy míg az előbbi természetesen anyagi gond, amit lehetne némileg enyhíteni egyéb módon is, úgy, hogy a rendelkezésre álló viszonylag kevés eszközt is okosabban, központi elképzelés alapján használjuk fel. De hát ez pillanatnyilag reménytelen. Pedig most már nem is annyira a könyvtárak műszaki fejlesztése, hanem a devizás beszerzések véses mértékű csökkenése kényszeríthetne rá bennünket. Meg kell mondanom, hogy a devizás beszerzések jelenlegi korlátozását olyan nagymértékűnek tartom, amire a felszabadulás óta nem volt példa (még az ötvenes évek legelején, a koreai háború időszakában sem, amikor pedig a fegy-

verkezés miatt össze kellett húzni a nadrágszíjat). Következmenyei — amelyek kutatási-fejlesztési területen jelentkeznek elsősorban — csak néhány év múlva lesznek igazán lemérhetőek.

Úgy érzem, hogy a könyvtárügy demokratizmusával szintén súlyos bajaink vannak. A könyvtárak például még mindig túlságosan egyszemélyileg vezetettek, ennek következtében nem jut szóhoz a következő generáció. Nincs okom azt hinni, hogy tagjai kevésbé tehetségesek, mint az előzőek voltak, csak valahogy nincs módjuk arra, hogy csillogtassák magukat. Nincs érdeklődés a könyvtárügy, a könyvtártan iránt? Pedig nem „polcológia” ma már, hanem inkább számítástechnika. Érthetetlen számomra, hogy miért mindenkit a múlt kutatása vonz, és miért nem a jelen könyvtári technológiája.

Hiányoznak a könyvtárak vezetését a környező, a befogadó társadalmi közeggel összekötő társadalmi bizottságok is. Egy jól működő bizottság, amelyben az adott települési egység vezető szerveinek, vállalatainak, intézeteinek képviselői vennének részt, hathatós támogatást, még anyagi segítséget is nyújthatna a könyvtárnak, és mindenképpen fokozná a könyvtár presztízsét.

A könyvtár a köztudatban ma még mindig kölcsönkönyvtárat jelent, a könyvtárosság pedig valamiféle poros, avított foglalkozást, amelynek egy előnye van: hogy a könyvtáros állandóan olvashat. Ebből természetesen nem igaz egyetlen szó sem. Könyveket nem olvashat, és kellemetlen munkát kell végeznie, de talán mégsem érdektelen ez a foglalkozás.

Bereczky László

Kiosztották a médiatári pályázat díjait

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének audiovizuális bizottsága április 19-én a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Kertész utcai prézens olvasótermében tartotta idei első továbbképzését. A program első részében az elmúlt évi Gombocz-ösztöndíjas, *Pálvölgyi Mihály*, a Szombathelyi Tanárképző Főiskola adjunktusa számolt be tapasztalatairól *Médiatárak az Egyesült Államokban* címmel. Elmondta, hogy a hangos-képes dokumentumok minden könyvtártípus állományában megtalálhatók. A különféle médiákból meglehetősen nagy a kínálat, és a könyvtárak rendszeresen vásárolják is ezeket a dokumentumokat, megjelenésük semmiféle gondot nem okozott, *természetes módon, magától értetődően* épültek be az állományba. A vásárláshoz a kiadók színes katalógusai adnak segítséget. Külön foglalkozott az iskolai könyv- és médiatárak funkcióival, sajátosságaiival. A tanárok és a tanulók rendszeresen használják ezek szolgáltatásait az iskolában és az otthoni tanulásban is. A közművelődési könyvtárakban a gyermekek elsősorban a hangosított diafilmeket, a felnőttek a videofilmeket keresik. A videofilmeik iránt egyre nagyobb az érdeklődés.

Az előadó az iskolai, egyetemi, közművelődési médiatárak egy-egy részletét, tárolási,

raktározási formáit színes diafilmen mutatta be. A kérdésekre válaszolva elmondotta, hogy a könyvtárosképzésbe beépültek a médiatári ismeretek, de a médiatár használatát a tanárképzés valamennyi területén is oktatják, s ehhez nagyon sok hangos-képes dokumentum készült. A szolgáltatások ingyenesek, csupán a videomásolásért kérnek díjat. A hangos-képes dokumentumokkal az állomány egyéb egységeivel együtt foglalkoznak, a kölcsönzés is a könyvekével együtt történik. Az előadó megemlítette, hogy a számítógépes információkeresés minden könyvtárban a természetes szolgáltatások közé tartozik, de meglepő, hogy az adatbankokban még a nyomtatott dokumentumok vannak túlsúlyban.

A továbbképzés keretében került sor az 1982-ben meghirdetett médiatári pályázat értékelésére és a pályadíjak átadására is. A pályázatra 9 munka érkezett, mégpedig 2 hangosított diasorozat, 1 számítógépes könyvtárhasználati program, 2 szöveges dolgozat és 4 tanulmány, amely nyomtatott szöveget és valamilyen hangos-képes anyagot (hangfelvétel, transzparens, gépi program) is tartalmazott.

A beérkezett pályázatokat a Könyvtártudományi és Módszertani Központ által felkért szakemberek és az Országos Oktatástechnikai